VALTIONEUVOSTON KANSLIA
STATSRÅDETS KANSLI

Muistio

Kuurojen ja viittomakielisten totuus- ja sovintoprosessin työryhmän 4. kokous

Aika: perjantai 31.3., klo 9:00–12:00
Paikka: Helsinki, Mariankatu 9, nh Jakovara

Valtiosihteeri Vesa Vuorenkoski, puheenjohtaja VNK
Pamela Sarasmo, siht., OM
Laila Vihersaari-Johnston, siht., VNK
Markku Jokinen, Kuurojen Liitto
Laura Pajunen, Kuurojen Liitto
Risto Hoikkanen, Suomen Kuurosokeat ry
Salla Fagerström, Suomen Kuurojen Historiaseura ry
Aarne Pirkola, Suomen Kuurosokeat ry
Magdalena Kintopf-Huuhka, Finlandssvenska teckenspråkiga rf

Tulkkaus:
Mira Suomela, Osuuskunta Via
Susanna Söderlund, Kuurojen Liitto
Karoliina Franck, Kuurojen Liitto
Päivi Masih, Osuuskunta Via
Ellen Hoang, Osuuskunta Via
Salla Kuusinen, Osuuskunta Via
Maria Jäppinen, Lyra palvelut

Kuurojen Liiton viestintäryhmä
Vierailija: Marjo Vesalainen, OKM

ASIALISTA

1. **Kokouksen avaus ja esityslista**

   Puheenjohtaja Vuorenkoski avasi kokouksen klo 9.10 ja toivotti tervetulleeksi jäsenet sekä kutsuttuna opetusneuvos Marjo Vesalaisen OKM:stä, joka osallistuu työryhmän kokoukseen OKM:n kansliapäällikön sijasta.

   Asialista hyväksyttiin sellaisenaan.

2. **Edellisen kokouksen muistio**
   Muistio hyväksyttiin täydennyksellä, että sivulle 3 lisätään sana ”viittomakielellä” virkkeeseen: ”Sen tulee loppua, että kotona keskusteltaisiin vain konkreettisiin asioihin liittyvistä asioista.”

3. OKM:n terveiset kansliapäällikön puolesta – Marjo Vesalainen

Puheenjohtaja alusti kertomalla, että työryhmä kutsuu kansliapäälliköitä kokouksiin, jotta tieto laajenee valtioneuvostossa.

Opetusneuvos, Marjo Vesalainen/OKM lähetti työryhmälle OKM:n kansliapäällikön pahoittelut, ettei päässyt kokoukseen. Vesalainen nosti esille muun ohella OPH:n suosituksen, jonka mukaan viittomakieltä tulisi opettaa kaikille, jotka kuuluvat viittomakieliseen yhteisöön ja sen, että kuntien käytänteissä on eroja, eivätkä kaikki noudata suositusta. Varhaiskasvatuksen esitettä päivitetään, ja perusopetuksen esite kaipaisi päivittämistä. Viittomakielten osalta on ollut erilaisia hankkeita ja toiveita toki on, että päästäisiin hankerahoituksesta pysyvään rahoitukseen. Paljon on tehtävää.

Pj. toivoi, että Vesalainen välittää tietoa OKM:ään ja erityisesti OKM:n kansliapäällikölle. Luultavasti työryhmän ehdotus viedään kansliapäällikkökokoukseen, joten hyvä levittää tietoa jo etukäteen.

Yhteisöstä esitettiin Vesalaiselle kysymys, ymmärtävätkö/tiedostavatko OKM:n hallinnonalalla työskentelevät, mitä vääryyksiä opetustoimessa on tehty. Yhteisö korosti, että on tehty valtavasti hyvää yhteistyötä OKM:n kanssa tehty, mutta varhaiskasvatuslakia ja perusopetuslakia ei ole kyetty valmistelemaan viittomakielilain hengessä. Miksi ne eivät etene? Yhteisön edustajat kokevat, että vammaisuus nousee aina jotenkin esille, kun keskustellaan OKM:n kanssa. Voisivatko järjestöt antaa koulutusta ministeriölle?

Pj. totesi, että koulutusta tulee varmasti miettiä ministeriöiden osalta ja ehkä myös kuntien ja eri hallinnonalojen kanssa.

4. Keskustelua prosessin tavoitteista ja aikataulusta

Yhteisöstä nostettiin esille, että he toivoisivat, että ministeriöt alkaisivat jo ottaa enemmän kantaa. Järjestöt ovat miettineet prosessia pitkään. Ministeriöissä ei tietenkään vielä olla niin pitkällä. Ei ole kuitenkaan riittävää, että vain muutamilla virkahenkilöillä on syvällistä osaamista asiasta. Muidenkin pitää oppia ja saada tietoa. Miten valtionhallinnon puolella suhtaudutaan järjestöjen kynnyskysymyksiin?

Aikataulun osalta yhteisön toive on, ettei tästä tule ikuisuusprojektia. Järjestöt ovat miettineet, että ensi hallituskausi olisi hyvä tätä prosessia varten siten, että hallituskauden lopulla jo aloitettaisiin ohjelman/suositusten toteuttaminen. Lisäksi pitää muistaa, ettei prosessi kohdistu vain yhteisöön, vaan koko yhteiskuntaan ja kaikille tulee antaa mahdollisuus kommentoida prosessia. Esimerkiksi Kanadassa oli televisiokeskusteluita alkuperäiskansaa koskevan prosessin osalta. Tällä hetkellä tehdään tutkimusta ”Hiljaisen kansan äänet – remontoidut kehot”, jossa tehdään yli 100 haastattelua. Yksi tutkijoista on Outi Ahonen. Tutkimuksesta saadaan syvällistä tietoa myös tätä prosessia varten. Tutkimuksessa tuodaan totuutta esille tarinoiden kautta.

Pj. totesi, että vielä on hyvä miettiä, miten paljon me ratkaisemme tässä työryhmässä vai annammeko prosessille mahdollisuuden elää ja joustaa. Jos joustoa halutaan, niin ei välttämättä kannata mennä liiaksi yksityiskohtiin. On hyvä miettiä, mitä lyhyemmällä aikajanalla saavutettaisiin.

Yhteisö oli samaa mieltä, ettei pidä lyödä lukkoon mitään liian tiukasti. Tämä on kuitenkin oppimisprosessi ja silloin ihmisten pitäisi olla koko ajan mukana, ja nyt vähän näyttää, että ministeriöiden väki on vähenemässä kokouksissa.

Pj. totesi, että flunssakausi valitettavasti rajoittaa virkahenkilöiden läsnäoloa. Myös hallituskauden vaihto vaikuttaa. Kysymys ei siis ole siitä, etteivätkö kaikki työryhmässä pidä prosessia tärkeänä. Lisäksi pj. totesi, että ministeriöt lähtevät pitkältä takamatkalta, jonka tähden on ollut tärkeää kuunnella yhteisön edustajia ja oppia ennen kuin ministeriöt lähtevät muodostamaan omia kantojaan. Mutta nyt pidämme ministeriöiden kesken väliriihen, jotta aletaan rakentaa sitä, mitä valtioneuvosto prosessista ajattelee.

Keskusteltiin sitoutumisesta. Miten sitouttaa niitä virkahenkilöitä, jotka eivät tunne viittomakielistä yhteisöä? Valtio on pyytänyt anteeksi koulukotien olosuhteita. Kuurojen kouluissa olosuhteet ovat olleet vieläkin kamalammat. Hyväksikäyttöä on tapahtunut myös oppilaiden tekemänä. Olisiko se voitu estää, jos kuulevat/aikuiset olisivat puuttuneet?

Todettiin, että ministeri Harakan puheenvuorossa matkan tärkeys korostui. Tärkeää olisi, että matka saadaan kunnolla dokumentoitua. Rakenteellisista ongelmista nostettiin esille, että aina on joku, joka ei tiedä, tai joku joka unohti. Hyvinvointialueet ovat ongelmissa viittomakielen tulkkausten kanssa. Kelan tulkkauspalveluthan ovat toissijaisia. Edelleen kuurojen on vaikea olla yhteydessä sote-keskuksiin, esim. takaisinsoittopalveluiden takia. On sattumanvaraista, onko tulkki tilattu terveyskeskukseen ja kuinka pitkäksi aikaa. Tulkkauspalveluista muutama esimerkki: pari viittomakielistä vaalipaneelia on jouduttu perumaan, kun ei ole saatu tulkkeja, Jyväskylän vammaisneuvoston jäsen lopetti, koska hän ei saanut kokouksiin tulkkeja, viime vuonna Kelan tulkkauspalveluissa oli 30.000 peruuntunutta tulkkausta, iso osa kuuroista lapsista on integroituina kouluun ja siellä taistellaan tulkkauksesta, kuuro työntekijä joutui irtisanoutumaan Helsingin kaupungilta, kun Kelan tulkkauspalvelu ei toiminut – työntekijällä oli 37 eri tulkkia kahden kuukauden aikana. Näitä esimerkkejä on paljon. Pitäisikö ottaa Kelaan yhteyttä? Yhdenvertaisuusvaltuutettu olisi hyvä ottaa mukaan keskusteluihin, jos näin tehdään. Nostettiin esille, että tulkkauspalveluissa on myös hyvää ja kiitettävääkin, mutta Kelaan on melkein mahdotonta vaikuttaa.

Nostettiin esiin toive, että aikataulu olisi kaikille kielille sama. Esim. Kuurojen Liitolla on isommat resurssit kuin Finlandssvenska Teckenspråkiga fr:llä. Vieläkään ei ole viitotut muistot –selvitystä ruotsiksi, eikä mainitusta hiljaisen kansan äänet tutkimuksestakaan varmaan ole tietoa ruotsiksi.

Pj. totesi, että on tärkeää muistuttaa ruotsinkielestä ja kiitti siitä. Aikataulun osalta pj. totesi, ettei nyt ota kantaa siihen, kannattaako prosessi rajata vain ensi hallituskauteen. Se etu siinä olisi, että hallituskausi pakottaisi saamaan prosessin loppuun. Haasteena siinä on, jos vertaa muihin prosesseihin, että tässä prosessissa on paljon haasteita, jotka jatkuvat vielä nykypäivänäkin. Jos prosessi rajataan vain ensi hallituskauteen, se rajaa haasteita, joita ehditään käsitellä. Yksi vaihtoehto voisi olla, että aikaikkuna olisi esim. 6 vuotta, mutta matkan varrella olisi esim. kahden vuoden välein välitarkastelu, missä ollaan. Nyt tulisi rakentaa pitkäkestoista kivitaloa, jonka elinkausi on satoja vuosia. Huomioon kannattaa varmasti ottaa myös valtion tämänhetkinen hankala taloudellinen tilanne. Ymmärrämme, että houkuttaa saada vietyä tämä läpi melko nopealla aikataululla, mutta siihen liittyy poliittisen realismin riskejä. Kynnyskysymysten osalta emme pysty aukottomasti sanomaan, miten valtio näihin suhtautuu. Valmisteleva työryhmä tekee ehdotuksensa työnsä päätteeksi,

mutta tulevan hallituksen puolesta emme voi tehdä lupauksia. Tärkeää on luoda tiivis kytkentä kaikkiin eduskuntaryhmiin, jotta koko julkinen hallinto ja Suomen kansa ovat tässä mukana.

Yhteisö piti pj:n puheenvuoroa aikataulusta oikein hyvänä, mutta jotenkin prosessia tulisi yrittää ajallisesti rajata. Lukkoon ei kannata lyödä aikataulua liian tiukasti. Myös välitavoitteet saivat kannatusta. Ministeriöt eivät saisi siiloutua. Kokonaisuus tulisi korjata. Kuulevat eivät ole tietoisia ja hyvätkin käytännöt saattavat hävitä, esim. yliopistollisilla sairaaloilla oli ihan hyvät käytännöt, mutta silti ne hävisivät matkan varrella, vaikka samat ihmiset ovat nyt hyvinvointialueilla. Uusi selvityksiä ei tarvita. Esim. saamelaiskäräjälakia tehdään uudestaan ja uudestaan. Pelkona tässäkin, että tämä vain jatkuu ja jatkuu. Ministeriöissä tulisi tutkia, mitä esteitä niiden hallinnonalalla on. Iäkkäämpien ihmisten osalta asiassa on kiire, jotta he ehtivät tähän mukaan ja saavat tarvitsemansa tuen.

Pj. totesi viestinnän olevan tärkeää. Tietoa tarvitaan eri tasoille ja suoraan kansalaisyhteiskuntaan. Kaikki ministeriöt ja hallinnonalat tulee haastaa mukaan. Jos ei onnistuta vakuuttamaan toimijoita siitä, että muutosta tarvitaan, onko hyvin vaikea saada muutosta aikaiseksi. Tässä prosessissa on pakko uskoa muutokseen. Mikään ei ole mahdotonta, mutta yhteiskunnalliset muutokset vievä aikaa. Aikataulua voidaan pohtia ihan viimeiseen saakka. Kannustan ajattelemaan laajasti. Tähän olisi hyvä sisällyttää kunnat, Kela ja muu kansalaisyhteiskunta.

Kuurojen Liitto totesi, että ovat vanhin kielijärjestö ja vanhin vammaisjärjestö. Lapsen oikeus ja tarve viittomakieleen oli esillä jo tuolloin, kun järjestö aloitti 120 vuotta sitten, ja edelleen se on agendalla. Kyllä sitä jo odottaa, että se keskustelu alkaisi olla valmis, mutta varmasti tämäkään ei ole yleisessä tiedossa. Saamelaisilla on jo kahdeksas vuosi menossa. Se vähän säikäytti järjestöjä. Jossain vaiheessa aikaikkunan tulisi sulkeutua. Jos mietimme lapsia, niin 6 vuotta on pitkä aika. Emme tiedä, miten pitkä aika totuustyöhön menee eli miten paljon ihmiset haluavat tulla kertomaan, mutta ajatuksena tulisi olla, että korjaaviin toimenpiteisiin voitaisiin ryhtyä jo tulevalla hallituskaudella. Rotuhygienia-ajattelu 20–30-luvulla, avioliittokieltolaki. Muissa maissa purettiin tätä lainsäädäntöä toisen maailman sodan jälkeen, mutta Suomessa laajennettiin. Tämä kertoo asenneilmapiiristä, jossa ollaan oltu ja se näkyy vieläkin rakenteissa.

Pj. totesi, että kuudessa vuodessa voisi olla se idea, että jaetaan se pienempiin osiin. Esim. kahden vuoden kohdissa käydään läpi, mitä tavoitteita saatiin aikaiseksi ja mitä seuraavan kahden vuoden aikana tulisi tehdä. Tehdäänkö scrum-menetelmällä eli emme suunnittele taloa nyt valmiiksi vai halutaanko talo rakentaa siten, että suunnittelemme talon nyt valmiiksi ja lähdemme sitten rakentamaan? Pienten askelten politiikalla voidaan ehkä saavuttaa enemmän.

5. Totuus- ja sovintoprosessin vaihtoehtoiset mallit

Yhteisö kertoi, että viimeksi esitelty malli ei ole muuttunut, mutta edustajat haluaisivat tietää, miten ministeriöt kokevat työryhmän toiminnan.

Pj. totesi, että on omasta mielestään saanut selkeän kuvan siitä, mitkä ovat yhteisön vaatimuksia. Malli ja aikataulu ovat varmasti helpompia asioita kuin tavoitteet. Olisi järkevää pyrkiä siihen, että luodaan prosessi, joka on seuraavan hallituksen haltuun otettavissa. Ja tässä tulee katsoa myös sitä, minkälainen hallituspohja meillä on.

Yhteisö kertoi, että ovat tavanneet kaikki puolueet ja kaikki puolueet kannattivat tätä.

Pj. totesi, että ensi kokouksessa jatketaan mallista ja aikataulusta. Lisäksi STM kertoo psykososiaalisesta tuesta.

6. Seuraava kokous ja kokouksen päättäminen

Pj. päätti kokouksen klo 12.03.

- Seuraava kokous ma 24.4.2023.